

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень

Черкасова Світлана Олександрівна

УДК 65.011.009.12 (043.3/.5)

**ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІНСЬКОГО
МОНІТОРИНГУ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА**

спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Одеса – 2011

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Одеському національному політехнічному університеті Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник доктор економічних наук, професор
Філіппова Світлана Валеріївна,
Одеський національний політехнічний університет
Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України,
завідувачка кафедри обліку, аналізу і аудиту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Кузьмін Олег Євгенович,
Національний університет “Львівська політехніка”
Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України,
директор Інституту економіки і менеджменту,
завідувач кафедри менеджменту і міжнародного
підприємництва

кандидат економічних наук, доцент
Лисюк Володимир Мигрофанович,
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних
досліджень НАН України, с.н.с. відділу ринкових
механізмів та структур

Захист відбудеться «29» вересня 2011 року о 15-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.41.177.01 в Інституті проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України за адресою: 65044, м. Одеса, Французький бульвар, 29.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України за адресою: 65044, м. Одеса, Французький бульвар, 29.

Автореферат розісланий "16" серпня 2011р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Степанов В.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. З розвитком ринкових відносин в Україні, посиленням конкуренції між суб'єктами господарювання виникає проблема забезпечення їх конкурентоспроможності, що є головною передумовою підтримання стійких позицій підприємств на внутрішньому та міжнародному ринках. Її успішне вирішення залежить від якості та змістовності здійснення моніторингу конкурентних позицій на ринку, дослідження сильних та слабких сторін власної господарської діяльності та конкурентів, що забезпечують здатність пристосовуватись до ринкових змін.

Для збереження сталості розвитку й активного просування на ринок підприємствам потрібні оперативні дані щодо власної конкурентоспроможності та конкурентів. За таких умов та при достатньому рівні управлінських компетенцій економічний інструментарій управлінського моніторингу конкурентоспроможності стає інструментом, що дозволяє підприємствам в умовах швидких змін ринкового середовища своєчасно і кваліфіковано приймати управлінські рішення при відхиленні від певного рівня конкурентоспроможності.

Різним аспектам забезпечення конкурентоспроможності підприємств і управління процесами її формування наукові праці присвятили такі вчені, як О.Алимов, О.Амоша, Б.Буркинський, Б.Валусв, М.Войнаренко, В.Геєць, В.Герасимчук, В.Гончаров, В.Гриньова, В.Дергачов, О.Кузьмін, Ю.Лисенко, Б.Мізюк, С.Харічков, М.Чумаченко, А.Чухно. Механізм її моніторингу та оцінювання досліджували Ю.Бажал, А.Бутенко, В.Захарченко, М.Згуровський, М.Котлубай, В.Лисюк, Є.Майдебуря, Л.Мельник, В.Осипов, С.Філіппова.

Разом з тим, цілу низку питань моніторингу конкурентоспроможності досі не вирішено. Це стосується обґрунтування та вибору об'єкту моніторингу, процедур і методик оцінки конкурентоспроможності підприємства у динаміці на різних етапах формування механізму її забезпечення, розробки відповідної системи показників та економічного інструментарію моніторингу в цілому. Актуальність і практична значимість тематики, наявність значної кількості її невирішених питань спонукали автора до вибору теми та основних напрямків роботи, зумовили її мету, завдання, предмет та структуру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано згідно тематичних планів науково-дослідної роботи ОНПУ як складову *держбюджетних тем*: «Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації промислового сектору економіки України» (номер державної реєстрації 0106U013171, 2006-2008 рр.); «Управління трансформаційними процесами в промисловому секторі економіки України» (номер державної реєстрації 0105U007209, 2006-2007 рр.); «Розробка теоретико-методичних засад формування системи управлінського обліку та аналізу на рівні окремого підприємства, що інтегрується у обліково-аналітичну систему регіону» (номер державної реєстрації 0109U002625, 2008-2011 рр.); а також планів Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України як

складова теми: «Оцінка техніко-економічного стану об'єктів інфраструктури та виробничих фондів України (Одеська, Миколаївська, Херсонська області)» (номер державної реєстрації 0109U004633, 2008-2009 рр.), де автором здійснено аналіз сучасних моделей і методів оцінювання конкурентоспроможності підприємств, запропоновано методичні положення щодо моніторингу та оцінювання конкурентоспроможності промислових підприємств у процесі формування механізму її організаційно-економічного забезпечення, систему показників для ланцюгового моніторингу конкурентоспроможності промислових підприємств (довідка № 2073/82-07 від 28.10.2010 р., акт б/н від 22.11.2010 р.).

Мета й завдання дослідження. Мета дослідження полягає у розробленні та обґрунтуванні теоретичних і методичних положень щодо формування економічного інструментарію управлінського моніторингу конкурентоспроможності промислових підприємств і виробленні на їх основі рекомендацій стосовно його впровадження. Досягнення поставленої мети зумовило необхідність виконати у роботі такі завдання:

- визначити об'єкти управлінського моніторингу процесу формування та забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства, обґрунтувати їх зв'язок, визначити його економічний інструментарій;
- розробити класифікацію основних чинників впливу та забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства;
- дослідити методи оцінки та умови забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства у складі економічного інструментарію управлінського моніторингу конкурентоспроможності;
- обґрунтувати концепцію моніторингу конкурентоспроможності промислових підприємств, що охоплює процес формування механізму її організаційно-економічного забезпечення;
- розробити модель визначення поточного конкурентного місця, яка врахує ієрархію конкурентного статусу, конкурентної позиції, конкурентостійкості та їх зв'язок з управлінськими компетенціями;
- сформуванати систему показників для ланцюгового моніторингу конкурентоспроможності промислових підприємств;
- розробити методику моніторингу організаційної та економічної складових механізму забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств.

Об'єктом дослідження є процес управлінського моніторингу формування та забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти формування економічного інструментарію управлінського моніторингу конкурентоспроможності промислових підприємств.

Методи дослідження. Теоретичною базою дисертації є фундаментальні положення сучасної теорії конкурентоспроможності. У дослідженні використані методи: структурного аналізу, наукової абстракції, логічного узагальнення – для визначення об'єктів управлінського моніторингу, класифікації основних чинників впливу та забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства,

розробки концепції її ланцюгового моніторингу та концептуальної моделі моніторингу поточного конкурентного місця; експертних оцінок, економіко-статистичний, історичний і порівняльний аналіз – для дослідження методів оцінки й умов забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства; статистико-математичні – для оцінки впливу чинників на показники конкурентоспроможності підприємств; системно-структурного аналізу – при формуванні системи показників як економічного інструменту ланцюгового моніторингу конкурентоспроможності промислових підприємств, функціональний підхід – при розробці й апробації методики моніторингу організаційної та економічної складових механізму забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств. *Інформаційну базу* склали теоретичні та науково-практичні дослідження з питань моніторингу конкурентоспроможності підприємств; дані Державного комітету статистики України та періодичних видань; звітність підприємств; власні дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні важливої науково-практичної задачі – розробки та обґрунтуванні теоретико-методичних положень щодо формування економічного інструментарію управлінського моніторингу конкурентоспроможності промислових підприємств і виробленні на їх основі рекомендацій стосовно його впровадження та характеризується таким:

вперше:

- *розроблено концептуальну модель визначення поточного конкурентного місця, яка поширює процес моніторингу на зв'язок якісних характеристик конкурентоспроможності (конкурентний статус, конкурентна позиція та конкурентостійкість) з рівнем управлінських компетенцій підприємства; удосконалено:*
- *процес обґрунтування та визначення об'єктів, що характеризують конкурентоспроможність і підлягають моніторингу, за рахунок розширення їх переліку, обґрунтування зв'язку та підпорядкованості;*
- *класифікацію основних чинників впливу та забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства, яка відрізняється від відомих тим, що відділяє чинники впливу на конкурентоспроможність підприємства від чинників, що впливають на процес формування її організаційно-економічного забезпечення;*
- *методичне забезпечення моніторингу конкурентоспроможності підприємства за рахунок розробки методичних положень щодо моніторингу організаційної та економічної складових механізму забезпечення його конкурентоспроможності, які, на відміну від існуючих підходів, враховують взаємозв'язок управлінських компетенцій підприємства з ключовими факторами успіху в забезпеченні конкурентоспроможності;*
- *систему показників для ланцюгового моніторингу конкурентоспроможності промислових підприємств, яка, на відміну від існуючих, характеризує й процес формування механізму її організаційно-економічного забезпечення та спирається на банк даних з інформаційних джерел та форм звітності;*

дістало подальший розвиток:

- теоретичні засади інструментарію моніторингу конкурентоспроможності підприємств *за рахунок концепції ланцюгового моніторингу*, яка буде моніторинг процесу забезпечення конкурентоспроможності підприємства у два етапи – формування механізму управління процесом її організаційно-економічного забезпечення та його реалізація;
- *методи оцінки конкурентоспроможності промислового підприємства*, що внаслідок перерозподілу пріоритетності об’єктів моніторингу, розширення його сфери на умови та механізм організаційно-економічного забезпечення конкурентоспроможності, модифікують відповідні моделі оцінки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що основні положення дисертації стосовно економічного інструментарію управлінського моніторингу конкурентоспроможності промислових підприємств доведені до методичних розробок та практичних рекомендацій, які суттєво удосконалюють організаційно-методичне забезпечення процесу управління підприємством.

Методичні розробки використані підприємствами машинобудування: щодо системи показників для ланцюгового моніторингу конкурентоспроможності – ВАТ “Кисеньмаш” (акт впровадження №70 від 24.01.2005 р.); щодо розробки багаторівневої системи забезпечення конкурентоспроможності – ДП “Радіалка” ВАТ “Одеського заводу радіально-свердильних верстатів” (довідка №148/3 від 17.07.2007 р.); щодо моніторингу та оцінювання організаційної й економічної складових механізму забезпечення КС, визначення управлінських компетенцій і поточного конкурентного місця підприємства на ринку – АТВТ “Первомайськдизельмаш” (довідка №39/3208 від 16.11.2010р.). Методичні розробки щодо формування економічного інструментарію управлінського моніторингу процесу формування та забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства використано Науковим Консультаційно-Навчальним Центром з підприємницької та інноваційної діяльності «Політех-Консалт» ОНПУ (довідка №2072/82-07 від 28.10.2010р.).

Результати дослідження використано в навчальному процесі Одеського національного політехнічного університету в курсах «Управлінський аналіз», «Моделі і методи прийняття рішень в аналізі і аудиті», в курсовому і дипломному проєктуванні (довідка № 2101/82-06 від 01.11.2010 р.)

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею. Всі наукові результати, викладені у дисертації, отримані автором особисто. З наукових публікацій, виданих в співавторстві, використані лише ті ідеї і положення, які становлять індивідуальний внесок автора, зазначений в авторефераті у переліку публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні результати досліджень доповідались і схвалені на *14 міжнародних науково-практичних конференціях*: “Маркетинг та логістика в системі менеджменту” (Львів, 2002 р.), “Динаміка наукових досліджень – 2004” (Дніпропетровськ, 2004 р.), “Наука: теорія і практика” (Дніпропетровськ, 2005 р.), “Теорія і практика сучасної економіки” (Черкаси, 2005 р.), “Розвиток соціально-економічних відносин в умовах

трансформації економіки України” (Хмельницький, 2007 р.), Україна – ЄС – Європа: нові виклики та модернізація відносин” (Київ, 2007 р.), “Проблеми і перспективи розвитку підприємництва” (Харків, 2007 р., 2008 р.), “Інвестиційні пріоритети епохи глобалізації: вплив на національну економіку та окремих бізнес” (Дніпропетровськ, 2009 р.), “Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні” (Тернопіль, 2010 р.), “Логістика промислових регіонів” (Донецьк-Маріуполь, 2010 р.), “Стратегії інноваційного розвитку економіки: бізнес, наука, освіта” (Харків, 2011 р.), “Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні”, (Київ-Яремче, 2011 р.), “Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи” (Житомир, 2011), 4 *Всеукраїнських науково-практичних конференцій*: “Учётно-аналитическое обеспечение инновационной трансформации экономики Украины” (Одеса, 2007 р., 2008 р., 2009 р.), “Шляхи та інструменти модернізаційного прориву економіки України” (Одеса, 2010 р.).

Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано 28 наукових праць, в тому числі 1 монографія, 2 статті – у наукових журналах, 7 – у збірниках наукових праць, 18 – у матеріалах і тезах конференцій. Загальний обсяг публікацій складає 19,11 д.а., 9,03 з яких д.а. належать особисто автору.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 203 найменувань на 25 сторінках. Повний обсяг роботи 260 сторінок, в тому числі основний текст складає 167 сторінки комп’ютерного тексту, містить 11 рисунків на 11 сторінках, 14 таблиць на 14 сторінках, 13 додатків на 43 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** розкрито актуальність теми дослідження, його зв’язок з науковими темами. Сформульовано мету і завдання, викладено методи дослідження, наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, визначено ступінь їх апробації і впровадження.

У **першому розділі** - «Теоретичні засади моніторингу конкурентоспроможності промислового підприємства та механізму її забезпечення» - розроблено теоретичне підґрунтя та доведено необхідність формування економічного інструментарію управлінського моніторингу не лише конкурентоспроможності підприємства (КС), а також її організаційно-економічного забезпечення.

Нажаль, у більшості досліджень моніторинг та подальше оцінювання зосереджується на КС як єдиному узагальненому показнику, що не дозволяє комплексно дослідити процес досягнення його певного рівня. *Коло об’єктів моніторингу КС має бути значно ширшим.* В ринкових умовах необхідною умовою тривалого підтримання досягнутого рівня КС промислових підприємств на ринку стає її кероване цілеспрямоване та системне організаційно-економічне забезпечення. Тому також потрібно спостерігати за а) забезпеченням КС підприємства як видом управлінської діяльності, що є складовою частиною

процесу загального управління підприємством, та б) інструментами впливу – чинниками зовнішнього та внутрішнього середовища (рис. 1).

Рис. 1. Наукові засади моніторингу процесу формування та забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства

Аналіз існуючих класифікацій чинників КС підприємства довів, що основні чинники впливу на КС промислового підприємства відрізняються від чинників її забезпечення, оскільки останні впливають не на рівень досягнення КС, а на механізм та процес забезпечення того, як він досягається. Класифікація чинників забезпечення КС також містить внутрішні та зовнішні чинники, але характеристики системи управління підприємством (її структура, функції, принципи та ресурси) набувають більшої вагомості через конкурентний потенціал та управлінські компетенції, які стають складовими даної класифікації чинників.

Управлінські компетенції щодо конкурентоспроможності слід розглядати як здатність підприємства мобілізувати та повною мірою використовувати свої внутрішні умови, що представляють собою сукупність взаємозалежних ресурсів та бізнес-процесів, формуючих конкурентоспроможний потенціал на основі наявних управлінських знань, умінь і навичок із застосування основних логістичних принципів управління таких як комплексність, системність, гнучкість, цілеспрямованість, варіантність та оптимізація. Вони виступають в якості чинника забезпечення синергізму складових конкурентоспроможності підприємства, саме тому їх доцільно обрати вихідним елементом розробки концепції ланцюгового моніторингу конкурентоспроможності промислового підприємства у процесі формування її організаційно-економічного забезпечення.

Управлінські компетенції є необхідною умовою формування конкурентної стратегії забезпечення бажаного рівня КС та конкурентної позиції підприємства, виконання дій якої обумовлює розвиток стійких конкурентних переваг, дозволяє оцінити його внутрішні можливості (конкурентоспроможний потенціал), досягти конкурентостійкості й конкурентного статусу в довгостроковій перспективі за рахунок необхідної конкурентної поведінки. Тому доцільно дотримуватися логічної схеми моніторингу (рис.2), яка відображає ієрархію, співвідношення та взаємозв'язок категорій, що описують ринкову позицію підприємства стосовно конкурентів на ринку, зв'язок процесу формування та розвитку управлінських компетенцій із забезпеченням конкурентоспроможності.

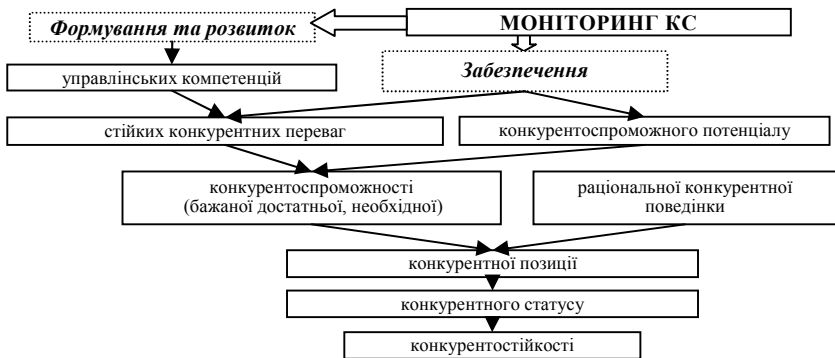

Рис. 2. Логічна схема моніторингу процесу формування та забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства

У перелік об'єктів моніторингу КС додаються управлінські компетенції, конкурентоспроможність, конкурентні переваги та конкурентна поведінка, конкурентний статус, конкурентна позиція та конкурентостійкість. Перші визнаються обов'язковим об'єктом моніторингу КС промислового підприємства, який розглядає компетенції в якості основного чинника впливу на процес забезпечення його КС та основного об'єкту моніторингу у процесі формування механізму організаційно-економічного забезпечення КС.

У другому розділі – «Методи оцінки та моніторинг умов забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств» – досліджено методи і умови, середовище і механізми забезпечення КС промислових підприємств.

Моніторинг сучасних тенденцій розвитку підприємств вітчизняного машинобудування та аналіз впливу чинників на процес забезпечення КС вітчизняних машинобудівних підприємств довели, що передумовою формування їх конкурентних переваг є забезпечення структурної гармонізації економічної, соціально-культурної, економічної та екологічної сфер при наявності внутрішньої збалансованості економічної системи, здатної зберігати стабільне та рівноважне зростання з урахуванням впливу міжнародного, політико-правового, нормативно-методичного, наукового та інформаційного середовища й наявності природних (ресурсних) можливостей, що являють собою складові частини процесу організаційно-економічного забезпечення КС в усіх ланках господарської системи. *Саме тому управлінські компетенції набувають вагомості також у якості обов'язкового інструменту забезпечення КС на всіх рівнях управління та мають стати невід'ємним об'єктом моніторингу та оцінювання КС.*

Аналіз сучасних моделей і методів оцінювання КС підприємства (за період 1996-2010рр.) довів, що з 20-х найбільш поширених методик визнають об'єктами моніторингу та оцінки: конкурентні переваги – 16, конкурентоспроможний (конкурентний) потенціал – 13, конкурентний статус та конкурентні позиції – 10, конкурентостійкість – 3, управлінські компетенції – 1. Майже всі вони оцінюють конкурентоспроможність, проте розраховують КС продукції – 11, відстежують динаміку розвитку КС – 2. Звідси моніторинг КС ускладнюють: а) множинність та недостатність деталізації і конкретизації методик розрахунку КС промислових підприємств, б) недостатня системність та комплексність існуючих підходів до моніторингу, в) відсутність методик моніторингу або оцінки, що комплексно висвітлюють процес створення і розвитку управлінських компетенцій, які можна обрати підґрунтям ефективного використання внутрішніх ресурсів підприємства та можливостей, що виникають при зміні чинників зовнішнього середовища.

Усунення недоліків стане можливим за умов дотримання певних вимог до інструментарію та процесу моніторингу КС підприємства: використання даних, доступних для розрахунку конкурентоспроможності та її складових; поетапне оцінювання КС підприємства, починаючи з початку формування її організаційно-економічного забезпечення; урахування фактору часу та багаторівневості застосування; доступність та легкість використання математичного апарату розрахунку. Потрібний перерозподіл *пріоритетності об'єктів моніторингу та розширення його сфери на умови і механізм організаційно-економічного забезпечення КС з модифікацією відповідних моделей подальшої оцінки.* Моніторинг КС промислового підприємства дійсно достатньо проводити на підставі аналізу конкурентоспроможності продукції та ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства, тоді як *моніторинг її організаційно-*

економічного забезпечення має охоплювати також управлінські компетенції підприємства.

Процес набуття та розвитку останніх пов'язаний з раціональним розподілом матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних та інших ресурсів із задалегідь заданою метою, розробленим планом і з безперервним контролем результатів роботи. При цьому цілі виробничої системи та цілі управління нею суттєво розрізняються: якщо для виробничої системи мета – це отримання кінцевого результату (корисного продукту), то мета системи управління – оптимізація процесу функціонування виробничої системи. З таких позицій *моніторинг та оцінка управлінських компетенцій стає моніторингом та оцінкою а) процесу (як удосконалювався процес функціонування виробничої системи), б) джерел і чинників (за рахунок чого процес удосконалено).*

У третьому розділі – «Економічний інструментарій ланцюгового моніторингу конкурентоспроможності промислових підприємств у процесі формування її організаційно-економічного забезпечення» запропоновано нові підходи щодо моніторингу конкурентоспроможності промислового підприємства та його інструменти.

Моніторинг має проводитися за умов визнання таких вимог та обмежень:

- вивчатися має не лише КС підприємства, але й процес її забезпечення;
- має враховуватися співвідношення та взаємозв'язок категорій, що описують ринкову позицію підприємства стосовно конкурентів (табл. 1);
- відношення між процесом і механізмом організаційно-економічного забезпечення КС підприємства визнаються як: а) відношення між двома пов'язаними процесами, перший з яких є загальним, а другий – специфічним, призначеним для його реалізації; б) «процес» і «механізм» співвідносяться як етапи перетворення матеріалу з діями, завдяки яким воно робиться;
- результативність системи управління процесом організаційно-економічного забезпечення не співпадає з її ефективністю: перша полягає у досягненні його цілей, а друга – у співвідношенні результативності та витрачених ресурсів;
- існує два основних види критеріїв ефективності систем управління: ступінь досягнення мети системою та ефективність траєкторії руху системи до мети;
- управлінські компетенції стають одним з основних у колі об'єктів моніторингу, що характеризують конкурентоспроможність підприємства.

Концептуальну модель визначення поточного конкурентного місця підприємства в динаміці на ринку (КПМн) можна представити як:

$$КПМн = \{РУКн, РКСПн, КПн, РКСн, КПОн, КСТн, КСТІн\}, \quad (1)$$

- де *РУКн* – рівень управлінських компетенцій підприємства;
РКСПн – рівень використання конкурентоспроможного потенціалу;
КПн – множина конкурентних переваг підприємства;
РКСн – рівень КС підприємства;
КПОн, КСТн, КСТІн – конкурентна позиція, конкурентний статус та конкурентостійкість відповідно.

Таблиця 1

Визначення взаємозв'язку основних категорій, що описують ринкову позицію підприємства стосовно конкурентів

Категорія	Управлінські компетенції	Конкурентні переваги	Конкурентоспроможний потенціал	Конкурентоспроможність	Конкурентостійкість	Конкурентна позиція	Конкурентний статус
Управлінські компетенції	×	Наявність стійких конкурентних переваг передбачає розвиток управлінських компетенцій	Ефективне використання конкурентоспроможного потенціалу передбачає розвиток управлінських компетенцій	Процес забезпечення бажаного рівня конкурентоспроможності передбачає розвиток управлінських компетенцій	Забезпечення конкурентостійкості підприємства на ринку впродовж тривалого часу сприяє утриманню досягнутого рівня його конкурентоспроможності в порівнянні з конкурентами	Зміцнення конкурентної позиції підприємства на ринку сприяє утриманню досягнутого рівня його конкурентоспроможності в порівнянні з конкурентами	Посилення та підтримка підприємством свого конкурентного статусу на високому рівні в порівнянні з конкурентами сприяє збереженню займаної конкурентної позиції на ринку
Конкурентні переваги	Розвиток управлінських компетенцій підприємства сприяє формуванню стійких конкурентних переваг	×	Забезпечення стійких конкурентних переваг сприяє збереженню та розвитку конкурентоспроможного потенціалу підприємства в порівнянні з конкурентами	Процес забезпечення бажаного рівня конкурентоспроможності підприємства сприяє підтримці наявних конкурентних переваг та створенню нових			
Конкурентоспроможний потенціал	Розвиток управлінських компетенцій підприємства сприяє ефективному використанню конкурентоспроможного потенціалу	Конкурентоспроможний потенціал підприємства є основою формування стійких конкурентних переваг підприємства	×	Досягнення бажаного рівня конкурентоспроможності підприємства характеризує високу ефективність використання його конкурентоспроможного потенціалу			
Конкурентоспроможність	Розвиток управлінських компетенцій забезпечує ефективне використання внутрішніх ресурсів підприємства і зовнішніх можливостей, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства	Наявність стійких конкурентних переваг та процес створення нових сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності підприємства	Ефективне використання конкурентоспроможного потенціалу сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства	×			
Конкурентостійкість	Підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства впродовж тривалого часу сприяє досягненню його конкурентостійкості				×		
Конкурентна позиція	Підвищення рівня КС підприємства сприяє зміцненню його конкурентної позиції на ринку відносно конкурентів					×	
Конкурентний статус	Зміцнення конкурентної позиції підприємства на ринку в порівнянні з конкурентами забезпечує посилення його конкурентного статусу						×

На рис.3 представлена гістограма кластеризації підприємств за розподілом поточного конкурентного місця підприємств на ринку.

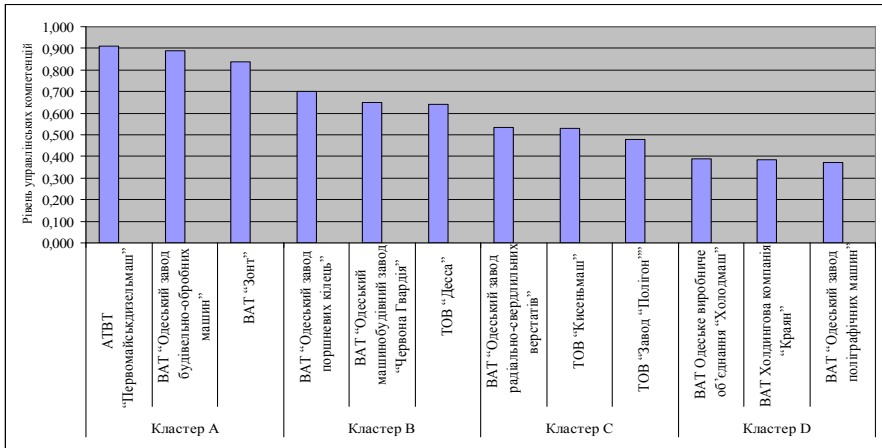

Рис.3 Гістограма кластеризації підприємств за розподілом поточного конкурентного місця підприємств на ринку згідно динамічної моделі

З неї видно співвідношення конкурентної позиції з управлінськими компетенціями: гарну конкурентну позицію (кластер А) забезпечує найвищий рівень управлінських компетенцій (0,839-0,910); задовільну (кластер Б) – високий рівень компетенцій (0,640-0,701); незадовільну (кластер С) – середній (0,480-0,535); кризову (кластер D) – найнижчий (0,370-0,390).

Моніторинг КС підприємств доцільно здійснювати за логікою процесу формування механізму її організаційно-економічного забезпечення, тому ланцюг процесу розділено на дві ланки: а) формування; б) дія. Концепція моніторингу спирається на *систему понять, що описують ринкову позицію підприємства стосовно конкурентів* та враховує сценарії розвитку управління процесом забезпечення КС підприємства. Це дозволяє встановити співвідношення якісних оцінок конкурентної позиції підприємства з фазами його життєвого циклу та рівнем управлінських компетенцій, визначити конкурентну позицію підприємства та траєкторію її зміни за певний час, сформувати ієрархію показників.

Моніторинг конкурентоспроможного потенціалу та інших характеристик КС підприємства побудовано із визначенням характеру їх зміни за *матрицею сценаріїв розвитку управління процесом забезпечення КС підприємства*. Під моніторинг підпадають: ринкова частка підприємства та її відношення до лідера у стратегічній зоні господарювання, інтенсивність конкуренції, що дозволяє уявити реальний стан підприємства на ринку у певний час або його період внаслідок впливу його внутрішніх характеристик (потенціалу і компетенцій).

Забезпечення КС промислового підприємства – це вид *управлінської діяльності стосовно формування, розвитку та реалізації конкурентних переваг і забезпечення життєздатності підприємства як суб'єкта конкуренції*. Створення системи забезпечення КС та механізму його моніторингу має відбуватися *одночасно*. Завдання полягає в підтримці певного рівня КС підприємства шляхом контролю сукупності показників, до яких додано: а) синхронність формування системи забезпечення та механізму управління цим процесом, б) відповідність управлінських рішень динаміці дії чинників на КС; в) кількість нейтралізованих негативних чинників на КС підприємства. Система показників ланцюгового моніторингу КС підприємства містить: а) показники рівня КС продукції та б) показники, що характеризують фінансово-економічний стан підприємства, ефективність ринкової орієнтованості його діяльності, розвиток (організаційний, техніко-технологічний, соціальний, екологічний, ресурсний, галузевий) і ефективність розвитку системи управління.

Характеризувати конкурентоспроможність через моніторинг та оцінку управлінських компетенцій доцільно за дещо іншим розподілом етапів, а їх об'єктом необхідно обрати дві групи компетенцій: 1) що здійснюють важливий вплив на ОЕЗ КС; 2) що здійснюють дуже важливий вплив на ОЕЗ КС; майже необхідні (самий високий рівень впливу). Звужуючи коло об'єктів моніторингу на кожному з етапів, підхід знижує трудомісткість контрольно-розрахункових операцій, концентрує увагу саме на необхідних компетенціях та підвищує якість управління організаційно-економічним забезпеченням КС підприємства.

Моніторинг механізму організаційно-економічного забезпечення КС промислового підприємства пропонується здійснювати у двох площинах: організаційній та економічній складових. Його основні етапи такі: визначення об'єкту з врахуванням обмежень у часі, ресурсах та інше; вибір критеріїв та системи показників; вибір методу спостереження; безпосереднє стеження (збір даних, порівняння, висновки та рекомендації); формування матриці відповідальності та повноважень спостерігачів. Перші три етапи є типовими за змістом, тому легко адаптуються до подальшої оцінки. Проте, система оцінювання організаційної та економічної складових механізму пов'язана з циклом процесу управління та виконанням окремих функцій управління відносно забезпечення КС підприємства. Тому об'єктами моніторингу є: встановлення цілей відповідно до місії, початковий рівень КС підприємства та його конкурентів, чинники КС підприємства. Дефініції якісних оцінок конкурентної позиції підприємства відповідають певним фазам його життєвого циклу та кількісній інтерпретації оцінки рівня управлінських компетенцій. Підставою для розподілу завдань моніторингу стає матриця відповідальності та повноважень персоналу, задіяного в процесі забезпечення КС підприємства.

Розроблена система показників ланцюгового моніторингу КС (рис.4) дозволяє встановити рівень КС підприємства, але перелік можна доповнити іншими показниками для урахування нових резервів або вимог управління та його механізму: перелік показників КС підприємства має відповідати вимогам необхідності та достатності для проведення аналізу у конкретних умовах господарювання для потреб управління.

Об'єкти моніторингу					
управлінських компетенцій	конкурентоспроможного потенціалу	конкурентоспроможності	конкурентної позиції	конкурентостійкості	конкурентного статусу
Показники моніторингу та оцінки					
<i>Інтегральний показник, що оцінює рівень компетенцій:</i> 1.1 професійних; 1.2 функціональних; 1.3 інтелектуальних; 1.4 інформаційно-методичних; 1.5 соціальних; 1.6 компетенцій прийняття рішень	<i>Інтегральний показник використання конкурентоспроможного потенціалу, що розраховується на основі оцінювання потенціалів:</i> 2.1 фінансово-економічного; 2.2 виробничо-технологічного; 2.3 організаційного; 2.4 ринкового; 2.5 соціального; 2.6 управлінського; 2.7 екологічного; 2.8 галузевого; 2.9 ресурсного	<i>Інтегральний показник КС, що розраховується на основі оцінювання:</i> 1. показників конкурентоспроможності продукції (2 показника); 2. 26-х показників, які характеризують ефективність розвитку діяльності підприємства, його фінансово-економічне становище та ринкову орієнтованість	<i>3 показника, що в порівнянні з конкурентами характеризують:</i> 1. ринкову частку підприємства в стратегічній зоні господарювання (СЗГ); 2. інтенсивність конкуренції в СЗГ; 3. конкурентну позицію досліджуваного підприємства відносно підприємства – лідера в СЗГ	<i>16 показників з напрямків:</i> 1. економічна ефективність (4); 2. економічна рівновага (4); 3. економічна стійкість (4); 4. економічна безпека (4)	<i>3 показника:</i> 1. інтегральний показник КС (показники оцінки рівня конкурентних компетенцій та конкурентоспроможного потенціалу); 2. конкурентна позиція; 3. конкурентостійкість

Рис. 4 Система показників ланцюгового моніторингу КС

За результатами досліджень визначено співвідношення фаз життєвого циклу 12 підприємств машинобудування Південного регіону з якісною оцінкою характеристик, що визначають їх поточне конкурентне місце на ринку (табл.2).

Таблиця 2

Типове співвідношення фаз життєвого циклу підприємства з якісною оцінкою характеристик, що визначають його поточне конкурентне місце на ринку

Фаза життєвого циклу підприємства	Якісна оцінка (характеристика рівня)						Визначений кластер (класифікаційна група підприємств)
	управлінських компетенцій	конкурентоспроможного потенціалу підприємства	конкурентоспроможності підприємства	конкурентної позиції підприємства	конкурентостійкості підприємства	конкурентного статусу підприємства	
Зростання (зрілість)	Дуже високий	Високий	Високий	Гарна	Високий	Високий	A
Стагнація	Високий	Середній	Середній	Задовільна	Середній	Нормальний	B
Спад	Середній	Низький	Низький	Незадовільна	Низький	Середній	C
Криза	Низький	Критичний	Критичний	Кризова	Критичний	Низький	D

Дієвість економічного інструментарію моніторингу забезпечує використання формалізованих джерел інформації, якими стають дані місячної, квартальної, річної форм звітності: статичної (17 форм), фінансової (5 форм), оперативної, управлінського обліку (у двох останніх кількість форм необмежена).

Напрямами подальших досліджень визначені: *розробка економічного інструментарію моніторингу ефективності механізмів забезпечення КС галузі машинобудування та її підприємств на макрорівні управління.*

ВИСНОВКИ

В дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення науково-практичного завдання – розробки сукупності теоретичних положень і методичних підходів до формування економічного інструментарію управлінського моніторингу конкурентоспроможності промислових підприємств і виробленні на їх основі рекомендацій стосовно його впровадження. Всі задачі розв'язано, сформульовано такі висновки і рекомендації:

1. *У процесі обґрунтування та визначення об'єктів, що характеризують конкурентоспроможність і підлягають моніторингу визначено їх коло, обґрунтовано зв'язок та підпорядкованість.* Встановлено, що основним чинником досягнення синергізму процесу забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств та його основним інструментом є управлінські компетенції. При всебічному моніторингу КС підприємства та її організаційно-економічного забезпечення компетенції перетворюються на його основний об'єкт.

2. Автором доведено, що оскільки забезпечення КС підприємства як вид управлінської діяльності є складовою процесу управління підприємством, а чинники впливу на КС мають зовнішнє та внутрішнє походження й не всі є інструментом впливу на неї, тому основні чинники впливу на КС промислового підприємства треба відділяти від чинників її забезпечення. Останні впливають не на рівень досягнення КС, а на механізм та процес забезпечення того, як він досягається. Їх розподілено за *спрямованістю, пріоритетністю у динаміці, відповідно до етапів формування механізму її організаційно-економічного забезпечення.* У моніторинг системи забезпечення КС підприємства додано *моніторинг управлінських компетенцій*, модель якого враховує зв'язок процесів розвитку управлінських компетенцій та забезпечення КС.

3. Спільний недолік існуючих наукових підходів щодо моніторингу КС підприємств – *слабка обґрунтованість необхідності моніторингу управління саме процесом її формування та забезпечення, а не рівнем КС як узагальнюючого показника.* Існуючі методики моніторингу та оцінювання плутають об'єкти, тому не дозволяють: а) охопити процеси розвитку управлінських компетенцій та забезпечення КС моніторингом забезпечення конкурентних переваг та

раціональної конкурентної поведінки, б) визначити ієрархію конкурентного статусу, конкурентної позиції і конкурентостійкості підприємства.

4. В процесі дослідження оцінки впливу чинників на механізм забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств машинобудування зазначено, що моніторинг КС підприємства достатньо проводити на підставі аналізу двох груп ознак: конкурентоспроможності продукції та ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства, але моніторинг її організаційно-економічного забезпечення має охоплювати також управлінські компетенції підприємства.

5. Автором у концепції ланцюгового моніторингу КС промислових підприємств доведено, що здійснювати моніторинг КС доцільно у ланцюговий спосіб за логікою процесу формування механізму її організаційно-економічного забезпечення, супроводжуючи процес формування механізму по стадіях, охоплюючи його різні боки (теоретичні засади, методичну основу, техніку і технологію управління, економічну та організаційну складові), враховуючи зв'язок основних категорій теорії конкуренції.

6. Запропонована концептуальна модель визначення поточного конкурентного місця поширює процес моніторингу на зв'язок якісних характеристик конкурентоспроможності (конкурентний статус, конкурентна позиція та конкурентостійкість) з рівнем управлінських компетенцій підприємства та являє собою інструмент виявлення їх залежності від рівня компетенцій щодо КС та використання конкурентоспроможного потенціалу.

7. Методичним підґрунтям ланцюгового моніторингу КС промислових підприємств є система показників і методика моніторингу організаційної та економічної складових механізму забезпечення КС промислових підприємств. Набір показників залежить від методу моніторингу КС і цілей механізму її забезпечення, тому не є абсолютним, але має бути необхідним та достатнім для його проведення. Методика моніторингу складових інтегрує моніторинг управлінських компетенцій щодо організаційного та економічного забезпечення з оцінюванням механізму організаційно-економічного забезпечення КС.

Розробки дисертації забезпечують систему управління підприємством комплексом методичних інструментів та механізмів, які надають можливість покращити змістовність моніторингу КС промислових підприємств.

СПИСОК ОСНОВНИХ ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Черкасова С.О. Інноваційна трансформація промислового сектору економіки України та механізми її регулювання: [монографія] / С.В. Філіппова, Л.О.Волошук, Г.А. Смоквіна, С.О. Черкасова, Н.М. Сімакова. – Одеса: Вид-во

“ВМВ”, 2009. – 180 с. *(11,25 д.а., особистий внесок здобувача: визначення інноваційно-інвестиційних процесів як чинника забезпечення конкурентоспроможності промислового виробництва – 2,34 д.а.)*

Статті у наукових фахових виданнях

2. Черкасова С.О. Багаторівнева система забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств // Труды Одесского политехнического университета: науч. и производств.-практич. сб. по тех. и естеств. наук / С. В. Філіппова, С.О. Черкасова. – Одесса, 2006. – Вып.2 (26). – С. 250 — 255. *(0,413 д.а., особистий внесок здобувача: методи оцінювання конкурентоспроможного потенціалу та багаторівнева система забезпечення конкурентоспроможності – 0,222 д.а.)*

3. Черкасова С.О. Концептуальні основи забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств // Вісник НУВГП: зб. наук. пр. / С.О. Черкасова. – Рівне, 2006. – Вып. 4 (36), Ч. 1 – С. 365 – 371. *(0,353 д.а.)*

4. Черкасова С.О. Стратегічні засади забезпечення конкурентоспроможності промислового виробництва в умовах глобалізації // Регіональна бізнес-економіка та управління / С.О. Черкасова. – Вінниця, 2007. – № 2 (14). – С. 68 – 73 *(0,371 д.а.)*

5. Черкасова С.О. Обліково-аналітичне забезпечення механізму управління конкурентоспроможністю промислового підприємства // Економічний аналіз: зб. наук. пр. / С.О. Черкасова. – Тернопіль, 2010. – Вып. 6. — С. 513 – 517. *(0,467 д.а.)*

6. Черкасова С.О. Оцінювання та аналіз конкурентоспроможності промислових підприємств як основні функції управління процесом її організаційно-економічного забезпечення // Вісник Житомирського державного технологічного університету / С.В.Філіппова, С.О. Черкасова. – Житомир, 2010. – № 3 (53), Ч. 3. – С. 110 – 115. *(0,877 д.а., – особистий внесок здобувача: формування динамічної моделі оцінювання поточного конкурентного місця підприємства на ринку – 0,439 д.а.)*

7. Черкасова С.О. Стратегічні аспекти управління конкурентоспроможністю промислових підприємств на засадах розвитку ключових компетенцій // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки: зб. наук. пр. / С.О. Черкасова. – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 325 – 329. *(0,249 д.а.)*

8. Черкасова С.О. Сутність і методика оцінювання конкурентних компетенцій у рамках формування механізму організаційно-економічного забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних машинобудівних підприємств // Вісник Національного технічного університету “ХПІ”: зб. наук. пр. / С.О. Черкасова. – Харків, 2011. – № 7-1'2011. – С. 166 – 171. *(0,8 д.а.)*

9. Черкасова С.О. Економічний інструментарій управлінського моніторингу конкурентоспроможності промислових підприємств у процесі формування механізму її організаційно-економічного забезпечення // Вісник Житомирського

державного університету імені Івана Франка “Економіка. Управління. Інновації” / С.О. Черкасова. – Житомир, 2011. – №2 (6). – С. 120 – 126. (0,40 д.а.)

Доповіді і тези доповідей на наукових конференціях

10. Черкасова С.О. Актуальність логістичного підходу для вирішення проблеми підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств України / С.О. Черкасова // Динаміка наукових досліджень “2004”: III міжнар. наук.-практ. конф., 21–30 червня 2004 р.: тези допов. – Дніпропетровськ, 2004. – С. 21–23. (0,128 д.а.)

11. Черкасова С.О. Концептуальні основи логістичного управління конкурентоспроможним потенціалом промислових підприємств / С.О.Черкасова // Теорія і практика сучасної економіки: VI міжнар. наук.-практ. конф., 28-30 вересня 2005 р.: тези допов. – Черкаси, 2005. – С. 370—373. (0,206 д.а.)

12. Черкасова С.О. Стратегічні основи забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств України в умовах глобалізації світогосподарських відносин / С.О.Черкасова // Україна – ЄС – Європа: нові виклики та модернізація відносин: VII міжнар. наук.-практ. конф. молодих науковців, 18 квітня 2007 р.: тези допов. – Київ, 2007.– С.56 – 59. (0,25 д.а.)

13. Черкасова С.О. Стратегічні засади забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних промислових підприємств як суб’єктів системи підприємницької діяльності / С.О.Черкасова // Проблеми й перспективи розвитку підприємництва: I міжнар. наук.-практ. конф., 14-17 грудня 2007 р.: тези допов. – Харків, 2007 – С. 83 – 84. (0,155 д.а.)

14. Черкасова С.О. Маркетинг і логістика як інтегруючі складові забезпечення конкурентоспроможного потенціалу промислових підприємств в умовах трансформації економіки / С.О.Черкасова // Проблеми й перспективи розвитку підприємництва: II міжнар. наук.-практ. конф., 19 грудня 2008 р.: тези допов. – Харків, 2008.– С. 88 – 89. (0,11 д.а.)

15. Черкасова С.О. Обліково-аналітичні засади формування системи показників оцінювання конкурентоспроможності промислових підприємств / С.О.Черкасова // Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні: міжнар. наук.-практ. конф., 23-24 квітня 2010 р.: тези допов. – Тернопіль, 2010. – С.238. (0,122 д.а.)

16. Черкасова С.О. Логістичні засади розвитку конкурентних компетенцій забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства на регіональних ринках / С.О.Черкасова // Логістика промислових регіонів: міжнар. наук.-практ. конф., 26-28 травня 2010 р.: тези допов. – Донецьк-Маріуполь, 2010. – С.195 – 199. (0,216 д.а.)

17. Черкасова С.О. Проблемні питання забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств України / С.О.Черкасова // Шляхи та інструменти модернізаційного прориву економіки України: наук.-практ. конф., 21-22 жовтня 2010 р.: тези допов. – Одеса, 2010. – С.146 – 147. (0,112 д.а.)

18. Черкасова С.О. Проблемні питання визначення та класифікації конкурентних компетенцій промислових підприємств / С.О.Черкасова // Стратегії інноваційного розвитку економіки: бізнес, наука, освіта: III міжнар. наук.-практ. конф., 6-9 квітня 2011 р.: тези допов. – Харків, 2011. – С.264 – 266. (0,21 д.а.)

19. Черкасова С.О. Сутність управлінського моніторингу процесу формування та забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств / С.О.Черкасова // Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні: VI міжнар. наук.-практ. конф., 11-13 травня 2011 р.: тези допов. – Київ-Яремче, 2011. – С. С.216 – 218. (0,12 д.а.)

20. Черкасова С.О. Проблемні питання управлінського моніторингу процесу організаційно-економічного забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств / С.О.Черкасова // Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи: V міжнар. наук.-практ. конф., 2-3 червня 2011р.: тези допов. – Житомир, 2011 – С.107 – 110. (0,27 д.а.)

АНОТАЦІЯ

Черкасова С.О. Економічний інструментарій управлінського моніторингу процесу формування та забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України. – Одеса, 2011.

Дисертація містить теоретико-методичні положення щодо формування економічного інструментарію моніторингу конкурентоспроможності (КС) промислових підприємств і вироблення рекомендацій щодо його практичного впровадження. Запропонована концепція ланцюгового моніторингу КС підприємств, що супроводжує стадії процесу формування механізму її організаційно-економічного забезпечення, враховує взаємозв'язок основних категорій теорії конкуренції, визначає управлінські компетенції як обов'язковий об'єкт моніторингу. Проаналізовано особливості впливу основних чинників на конкурентоспроможність промислових підприємств та чинників, пов'язаних з процесом її організаційно-економічного забезпечення. Розроблено концептуальну модель моніторингу поточного конкурентного місця, рекомендації з формування системи показників для ланцюгового моніторингу КС промислових підприємств та моніторингу організаційної й економічної складових механізму її забезпечення.

Ключові слова: економічний інструментарій, конкурентоспроможність, управлінські компетенції, конкурентоспроможний потенціал, конкурентні переваги, конкурентна позиція, промислове підприємство, ланцюговий моніторинг, організаційно-економічне забезпечення.

АННОТАЦИЯ

Черкасова С.А. Экономический инструментарий управленческого мониторинга процесса формирования и обеспечения конкурентоспособности промышленного предприятия. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины. – Одесса, 2011.

Диссертация посвящена научному обоснованию и разработке теоретико-методических положений по мониторингу конкурентоспособности (КС) промышленных предприятий. Исследованы теоретические основы КС предприятий и ее организационно-экономического обеспечения. Уточнены понятия, описывающие рыночную позицию предприятия на рынке на фоне конкурентов. Разработана концептуальная модель определения текущего конкурентного положения предприятия на рынке и обоснована необходимость мониторинга управленческих компетенций, выделенных как значимый фактор, влияющий на процесс обеспечения КС промышленных предприятий в рамках формирования механизма ее организационно-экономического обеспечения.

Проанализированы основные факторы, влияющих на уровень КС промышленного предприятия и процесс ее организационно-экономического обеспечения. Обоснована необходимость мониторинга формирования и использования конкурентоспособного потенциала и управленческих компетенций промышленного предприятия, обеспечивающих достижение ее желаемого уровня, обоснована целесообразность выбора компетенций как исходного элемента концепции цепного мониторинга КС промышленных предприятий в процессе ее организационно-экономического обеспечения, разработанной для обеспечения эффективного использования внутренних ресурсов предприятия и возможностей, возникающих при изменении факторов внешней среды.

Разработана концепция цепного мониторинга КС промышленных предприятий, в основу которой заложена новая система основных понятий, описывающих рыночную позицию предприятия относительно его конкурентов, и учитывающая сценарии развития управления процессом обеспечения КС предприятия. Она позволяет установить соотношение качественных оценок конкурентной позиции предприятия с фазами его жизненного цикла и уровнем управленческих компетенций, фактически превращая его в эффективный инструмент определения конкурентной позиции предприятия и оценки изменения ее траектории за определенный период времени на основании сформированной иерархии соотношения показателей. Предлагаются модели мониторинга и оценки предложенных показателей для определения характера их изменения на основе матриц сценариев развития управления процессом обеспечения КС предприятия, с помощью которых определяется реальное конкурентное место предприятия на

рынке в определенное время или за конкретный период времени вследствие влияния на его внутренние характеристики (потенциал и компетенции).

Рекомендации по мониторингу механизма организационно-экономического обеспечения КС промышленного предприятия предложены для его организационной и экономической составляющих, что позволяет интегрировано оценить его эффективность по ряду индикаторов (развитие управленческих компетенций, обеспечение желаемого уровня КС, укрепление конкурентной позиции и конкурентного статуса на рынке, использование конкурентоспособного потенциала, достижение конкурентоустойчивости в долгосрочной перспективе). Обосновано, что мониторинг механизма организационно-экономического обеспечения КС промышленного предприятия фактически превращается в цепной мониторинг управленческих компетенций в организационно-экономических аспектах обеспечения, упрощая его внедрение.

Ключевые слова: экономический инструментарий, конкурентоспособность, управленческие компетенции, конкурентоспособный потенциал, конкурентные преимущества, конкурентная позиция, промышленное предприятие, цепной мониторинг, организационно-экономическое обеспечение.

SUMMARY

Cherkasova S.O. Industrial enterprises competitiveness providing and formation process management monitoring economic tools.– Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.04 – economics and business management (by economic activities kinds). – Institute of market problems and economic-ecological researches of NSA of Ukraine. – Odessa, 2011.

The thesis contains theoretical and methodological regulations of the industrial enterprises competitiveness monitoring economic tools formation and practical implementation recommendations development. The industrial enterprises competitiveness chain monitoring concept offered that accompanies mechanism formation process phases of its organizational and economic support, takes into consideration the basic competitiveness theory categories interconnection, defines the management competencies as the mandatory monitoring object. The main factors influence peculiarities on the industrial enterprises competitiveness level and the factors associated with its organizational and economic process support are analyzed. The conceptual current competitive position monitoring model, the recommendations for the indicators system formation for the industrial enterprises competitiveness chain monitoring and for the organizational and economic mechanism components of its support monitoring are developed.

Key words: economic instruments, competitiveness, management competencies, competitive potential, competitive advantage, competitive position, enterprise, chain monitoring, organizational and economic support.